

*Tidningsklipp.
Under bilden står
"Ragnhild Sandström var
en färgstark personlighet
under sin riksdagstid.
Man ser här att hon vet att
sätta sig i respekt hos
såväl riksdagsman
Manne Ståhl till vänster
som den blivande parti-
rdföranden Sven Wedén."
Foto i okänd dagstidning
under Ragnhild
Sandströms riksdagstid
1944–1961.*

VÄSTERBOTTENS KVINNOHISTORIA

Ragnhild Sandström (1901–1960) – lärare, journalist och riksdagspolitiker

Kerstin Thörn

Ragnild Sandström. Foto ur Västerbottens-Kurirens bildarkiv.

När rösträtten var vunnen 1921 kunde kvinnor inte bara lägga sin röst i valurnan utan också bli valda att sitta i riksdagens båda kamrar. Fem kvinnor valdes, en frisinnad till första kammaren och fyra till andra kammaren, varav en var frisinnad, en höger och två socialdemokrater. Åren gick och inte mycket hände vad gällde kvinnornas antal bland riksdagsledamöterna; i första kammaren hände inget alls fram till 1940 och bland andra kammarens 230 ledamöter ökade antalet kvinnor från fyra till sju kvinnor. Detta var naturligtvis djupt otillfredsställande för alla de kvinnor som ville se en ökad kvinnorepresentation i riksdagen. Ett initiativ togs i mitten av 1930-talet av det nybildade Folkpartiet, men utan resultat. En ny offensiv, initierad av Fredrika Bremerförbundet (FBF), togs inför valet 1944 och vid det valet fick Västerbotten sin första kvinnliga ledamot, folkpartisten Ragnild Sandström, i riksdagens andra kammare.

Ragnild Sandström föddes den 14 augusti 1901, växte upp i en gård längs Riddargatan mot järnvägen på Haga i Umeå. Hon var äldst av tre döttrar till jordbrukaren och gårdsägaren Andreas Andersson (1878–1928) och Hilda Maria, född Westman (1876–1948). De två yngre

systrarna Gerda Andersson (1904–1951) och Ingrid Källström (1916–1979) kom, som vi ska se, att bli oumbärliga för Ragnild.

Efter grundläggande folkskolutbildning och en så kallad preparandkurs sökte Ragnild år 1918 in på folkskoleseminariet i Umeå där hon avlade examen 1922. Hon kom således att tillhöra den första årskullen där även manliga elever togs in. Under hennes tid som elev på seminariet fanns tre kvinnliga lektorer där, Ester Middelsten, Anna Grönfeldt och Siri Öhngren, samtliga politiskt engagerade, frisinna liberaler. Året efter sin examen tillträdde Ragnild en tjänst som folkskollärare i Överboda, och i den skolan stannade hon under hela sin läraraktiva tid. [1.]

Läraryrket var dock inte det enda hon ägnade sin tid åt. Ragnild var också en hängiven och flitig skribent. Redan under 1920-talet började hon skriva i liberala Västerbottens-Kuriren. Hon publicerades även från 1925 i det 1919 bildade Västerbottens läns hembygdsförbunds tidskrift Västerbotten, som kom ut med sitt första nummer 1920. Den kortlivade liberala Norrbottens-Tidningen tog in artiklar av henne liksom Norra Västerbotten. I högertidningen Umebladet skrev hon flitigt. Som journalist använde hon, särskilt som kåsör, signaturerna Voilà, Mlle X och Miquelon. Under signaturen Voilà hade hon under en tid en egen spalt, "Vi på landet", både i Västerbottens-Kuriren och Umebladet. När tidningen Expressen startade 1944, året då hon blev riksdagsledamot, skrev hon regelbundet även där, ofta om händelser i riksdagen.

Redaktörerna ansåg henne vara en journalistisk begåvning och hon kunde skriva både kåserande krönikor och vassa debattartiklar. Hon skrev också mera utredande texter under sitt eget namn, till exempel om den allmänna skolans historia. Under hela sitt vuxna liv var hon medarbetare på Västerbottens-Kuriren och menade att det var dess liberala, frisinna inriktning som underlättade för henne att ansluta sig till Folkpartiet när inträdet i politiken blev aktuellt. Det var också inom tidningsvärlden som hon fann några av sina bästa vänner, journalisten Knut Gafvelin och konstkritikern Einar Härlin.

Länge levde hon sitt liv i Överboda där hon delade sin tid mellan barnen i skolan och skrivandet. 1937 skedde emellertid flera förändringar i hennes liv. Det året ingick hon äktenskap med sågverksägaren Nils Hugo Sandström (1897–1946) från Överboda. Paret fick tre barn, Margareta, 1938, Anders (1940–2018) samt Elisabet, 1942, alla tre födda i Överboda. I byns lärarbostad bodde Ragnild Sandström både under äktenskapet och några år efter makens död, då tillsammans med sin gifta syster Gerda Andersson.

En Västerbottensbok.

Astrid Våring: Frostens Skildring från 1860-talets Västerbotten. Norstedts förlag.

Det karga Västerboten — hur ofta är inte den frasen begagnad. Var har den kommit ifrån? Förvissa från främlingshåll, ty Västerbottens rikedomar sticka inte främlingen i ögat. Jag vet inte på vilket område frasen blivit mest brukad, på ett område har den dock under långa tider varit berättigad: på konstens. Jag säger här, för nu är det icke längre så. Attnatione fyra av de fem sköna konsterna ha i våra dagar varsin västerbottinsk representant, som Västerbotten kan vara stolt över. Vårt lands för närvarande kanske främsta kompositör inom musiken, Peterson-

Fru Ragnhild Sandström, journalist och riksdagskvinna, har framfört personliga synpunkter på problemet: "Är kvinnan sin egen fiende?"

Vi diskuterar:
Kvinnorna och 'det tysta motståndet'

Likt och Olikt
Vi på landet

hade häromkvällen tillfälle att komma ihåg den bekanta repliken "det finns kodlar, be!". Själva gårdarna av en kvinnlig föreläsare som presenterade front mot kulturarbetet, och hon gjorde det på ett speciellt sätt eftersom hon är en såldes speciell människa, en liten färgglad i tillvaron, en sådan som man är tackad för att hon bara finns. Vi vandrade på en promenad, det var lite sent, det skulle smaka med en matbit och eftermiddag det bara finns en restaurang i staden som mervar lite sent så gick vi dit. Så långt var allt gott och vi förljapade oss i olika kulturmannahang över ett gratulerat ägg. Dva ägget höjde inte till kulturmannahang. Vi glömde liksom tid och rum och hade förfärligt fövrigt. Det drog ihop sig till sådagsgagade — eftersom man i våra kulturmannahang öppnar på berättande tider och utgång på berättande tider och här berättelser för allting.

DET VAR DA DET HÄNDE. Restaurangen var full med folk men vi hade inte något som en tankar. Och så stod det plöjligt en karl vid vårt bord och frågade om han fick bjuda kaffe. Det här var ju inte kulturmannet, det var bara vanligt enkelt barbart. Det här finns drulleförklarar för det mesta, men dock inte för allt. Och den här figuren var inte sån allt en drulleförklarar för det mesta, men dock inte för allt. Såna föreläsningar kan naturligtvis inte utlösas av månskensmakter och några andra kan väl inte bli såna by sig om de såldes hoppfullt kulturfortäppade. Det finns visserligen kodlar och det finns kodlar som inte kan ursäktas vare sig med att de är missuppsatt eller fått lite lite kärlek när de var små eller kommit på med i öfverdräde pedagogiska händer eller vad allt det brukar röra upp för något när det gäller att ta öfver sig folk i förvar. Dom som är barbarer kan ju inte ha blivit förärvade av någon som heter kulturfortem.

I sådant för att kalla på den ätteliga rockvaktinställaren och bo att få backarna utlösa, om vi bara nej tack. Är man riktigt förärvad av kulturen är man bara såd. Vi såldes en smula till den främmande kulturförklararen, som vi synes fövrigt förklarar för att vår profina inte var så kulturellt som man i första ögonblicket kunde tro. Sen gick vi.

I övre hallen gick en karl och pratade för sig själv. Allt han pratade med oss hade ingen av oss en tankar på. Han kom med samtidigt med oss och stod faktiskt på gatan när vi trädde ut i den friska luften. Det här var en helt annan karl och han frågade om han fick bjuda kaffe. Det var en på bil hem.

NAGOT SÄPANT som detta hade faktiskt aldrig blivit om på den dag vi minns. Inte i någon utlös eller något land dit vi varit. Det kunde inte vara vi själva som var så tilldagsade. Vi har köpt till gumidären, vi har en såna som skuppen jag till med iortte hälsingar kring öronen. Vi har med andra ord utöskt samma möjlighet att uppväcka beta kändor hos kändskädet som den lilla spåka skelen med sin Jahnns af'Ar'nska kala, en kortkläppa nacke och spånkuliga hållning — med henne var det naturligtvis något helt annat. Den avsmäkte karlen följde oss som en hund. På avvärd, men liksom vädrande i våra spår.

Vi ska härnäst tala med smärre bokstaver om kultur. Och vår gåt ska inom kort rusa till Afrika "för att titta på vitt". Hon kommer att bli mindre anslutad i Kruger National Park, för de osäsliga djuren har tillräckligt betydligt mer av gentlemannskap än de tåhända kändarna i vår goda hemstad.

Voilà

Tre exempel på Ragnhild Sandströms omfattande skrivande i dagspressen, samtliga texter återfinns i slutet av artikeln:

I den första texten, En Västerbottensbok, publicerad i Västerbottens-Kuriren den 18 mars 1927, lyfter Ragnhild Sandström, under signaturen Miquelon, fram Astrid Våring som en västerbottinsk pionjär inom litteraturen. Hon uppskattar skildringen av de hårda villkor som människorna i det karga Västerbotten upplevde under svälten på 1860-talets. Hon vill också lyfta fram de litterära kvaliteterna men nämner inte de dialektala inslagen, något som Sara Lidman långt senare skulle använda sig av sin skildring av samma tidsperiod.

När författaren, i den andra texten i Expressen den 29 januari 1946, lägger ett stort ansvar för kvinnors plats i samhället på kvinnorna själva, gör hon det i den individualistiska anda som utmärker den liberala människosynen. Att det kan finnas strukturella aspekter av betydelse även för den liberala Ragnhild Sandström, framkommer i artikelns slut där hon framhåller att det är kollektivet, inte eliten, som tillsammans segrar.

Under vinjetten Vi på landet och med signaturen Voilà bidrog Ragnhild Sandström med kåserier om mer eller mindre allvarliga ämnen. I den här aktuella artikeln raljerar hon över män som inte har vett att bete sig och hon gör det på ett sätt som för tankarna till våra dagars metoo-debatt. Den utgör den tredje och sista texten och publicerades i Västerbottens-Kuriren den 30 november 1951.

1937 gick hon också med i FBF [2.] och trots att Ragnhild Sandström samtidigt rimligen fått än mer att göra som småbarnsmamma tog hennes engagemang utanför yrket och journalistiken fart i slutet av 1930-talet. Redan 1935 hade det kommit ett rundbrev till Umeå från det då nybildade Folkpartiets kvinnoförbund med uppmaningen att utse en kvinna som kandidat till riksdagen. Men initiativet rann ut i sanden och frågan förblev obearbetad något år tills FBF 1937 ånyo aktualiserade frågan om ökad kvinnorepresentation i riksdagen. Kommittén för ökad kvinnorepresentation bildades med en lokalavdelning i Umeå. Både FBF och Kommittén för ökad kvinnorepresenta-

tion initierade föredrag kring relevanta teman och sammankallade till ett nämndkvinnomöte 1941 för länets kvinnor. Året efter valdes Ragnhild Sandström till sekreterare i FBF.

Inför valet 1944 tog FBF i Umeå ytterligare ett kraftfullt initiativ. FBF, tillsammans med länets kvinnoföreningar, agerade intensivt för att få en kvinna som representant för Västerbotten i riksdagen. Första mötet hölls den 20 mars 1944 i Lottornas lokal på Kungsgatan 87 där högerkvinnan och folkskollärarinnan fru Alma Lundin valdes till ordförande i Kommittén för en ökad kvinnorepresentation i Sveriges riksdag. [3.] Av den diskussion som finns nedtecknad i protokollet framgår

myndigheternas försorg.

Västerbottens kvinnor

Gå till val med
**FOLKPARTIETS
KVINNOLISTA**

Kom ihåg, att folkpartiet är det enda parti, som kan placera en Västerbottens-kvinna i riksdagen!

Folkpartiets annonserar för sin kvinnliga riksdagskandidat Ragnhild Sandström i Västerbottens-Kuriren den 16 september 1944.

det att Alma Lundin ansåg att kvinnor måste upplysas om att politik hör samman med hus och hem. [4.]

I Vindelns hölls sedan under fyra dagar i april 1944 en konferens om Dagens samhälle och kvinnorna. [5.] Talarna kom huvudsakligen från regionen men även prominenta ditresta kvinnor höll ett antal anföranden. Även Ragnhild Sandström, som representerade FBF:s Umeåkrets på konferensen, var en av talarna. Vi vet att arbetet blev framgångsrikt på så sätt att inför riksdagsvalet 1944 hade alla partier kvinnor på sina listor. Socialdemokraterna, som utgjorde länets största parti, placerade sin kvinnliga kandidat, den politiskt erfarna Hildur Öhman, på en plats långt ner på sin lista. Hon blev därför inte vald trots sina erhållna 18 825 röster att jämföras med Ragnhild Sandströms 4 664.

Med tanke på det engagemang Ragnhild Sandström visade under offensiven för utökad kvinnorepresentation i riksdagen, förefaller det nästan osannolikt att hon, enligt egen utsaga, skulle ha varit politiskt oengagerad fram till den dag då hon fick erbjudande från såväl Högerpartiet som Folkpartiet att ställa upp på de kvinnolistor som skulle finnas med vid valet 1944. Att Högerpartiet tillfrågade henne kan ha att göra med hennes koppling till Umebladet men kanske också till det faktum att hennes make, sågverksägaren, tillhörde Högerpartiet. Förutom att Ragnhild skrev i den liberala pressen måste framhållas att Ragnhilds far var liberal och hade varit kassör i Folkpartiet i Umeå, något dottern var väl förtrogen med. Hennes uppväxt hade onekligen präglats av frisinne och tolerans, erfaren-

Västerbottens första riksdags-kvinna valdes av folkpartiet.
Ragnhild Sandström vald,
bondeförbundet insatte
herr Helmer Johansson.

En spännande sammankomning...
Sammankomningen öppnades på måndagen...
Riksdagsledamoten, fru Ragnhild Sandström, överboda.

91 röster skilde bondeförbundskandidaterna.

Artikel i Västerbottens-Kuriren den 28 september 1944 som berättar att Ragnhild Sandström valts för Folkpartiet som Västerbottens första kvinnliga riksdagsledamot genom tiderna.

heter som bidrog till att hon fann sin hemvist hos det liberala Folkpartiet.

Ragnhild Sandström kom att representera Västerbotten i riksdagen från 1944 fram till sin död 1961. Och hon representerade inte bara Västerbotten, utan hon var den enda kvinnan, som var folkpartist i riksdagen vid valet 1944. FBF:s ordförande och folkpartisten Hanna Rydh miste då sin plats liksom folkpartisten Kerstin Hesselgren som hade suttit i riksdagen sedan valet 1921. Sammantaget var valet en besvikelse för alla de kvinnor som kämpat för ökad kvinnorepresentation. Efter valet satt två kvinnor färre i riksdagen än förut. Nu fanns 18 kvinnor och 212 män i andra kammaren. Av de arton kvinnorna var tretton socialdemokrater, två kommunister, två representerade Högerpartiet, och en, Ragnhild Sandström, Folkpartiet. [6.]

Hur blev tiden i riksdagen för Ragnhild Sandström? Det kan ha funnits förväntningar på att Ragnhild Sandström skulle ägna sig åt så kallade kvinnofrågor eftersom hon åren före tog upp en del kvinnorelaterade teman i sina tidningsartiklar. Hon var förstås påverkad av den beredskapssituation som landet befann sig i under kriget, när hon undrade hur de ansvariga tänkte sig att förlossningsvården skulle organiseras då förlossningskliniker stängde ner sin verksamhet. [7.] I en artikel i Västerbottens-Kuriren tar hon sig an befolkningsfrågan och uttrycker där en ståndpunkt som flera kvinnor tidigare har intagit. Hon menar att kvinnor i alla tider, särskilt orostider, har värnat om barnen och hemmet. "De väldiga herrar med

Nr 38

Riksdagens förordnande för fru Ragnhild Sandström att vara medlem i Nordiska rådet.

Vi, svenska folkets valda ombud, som till riksdag församlade äro, göra vederligt, att vi genom innevarande dag förrättat val till medlem i Nordiska rådet utsett

ledamoten av riksdagens andra kammare fru Ragnhild M. A. Sandström. Till yttermera visso hava vi detta förordnande underskrivit och med riksdagens insegl bekräftat, som skedde i Stockholm den 15 januari 1959.

På riksdagens vägnar

Riksdagens skrivelse nummer 38, 1959, som berättar att ledamoten av riksdagens andra kammare, fru Ragnhild M. A. Sandström, valts till medlem av Nordiska rådet den 15 januari 1959.

skri och med dån slå städer och riken omkull, men kvinnan för livet vidare i kraft av den instinkt, som är mäktigare än allt annat i världen." [8.]

I riksdagen kom hon att ta aktiv del i den då aktuella debatten om ändring av abortlagstiftningen, föranledd dels av befolkningsutredningen dels av den därpå grundade interpellationen i riksdagen som gällde abortförebyggande åtgärder. I en debatt i andra kammaren 1945 gjorde hon ett längre inlägg angående de reservationer som framstälts med anledning av att graviditetstest var tänkta att utföras på mödravårdscentral. Med en drastisk och dramatisk formulering menade hon att förslaget om mödravårdscentralerna andades "planhushållningspsykos". Hon återkom till frågan om abort efter att ett betänkande om abortfrågan hade lämnats 1953 där en utvidgning av aborträtten till att omfatta även sociala faktorer framfördes. Hon skrev 1954 en artikel i Socialmedicinsk tidskrift där argumentationen talar för att hon bejakade det aktuella förslaget om utvidgning av aborträtten. [9.] Hon ömmade dock för samvetsfrihet för de farmaceuter och andra som inte vill medverka till att distribuera preventivmedel.

Ragnhild Sandströms kom att sitta i lagutskottet. Hon var mellan 1949 och 1957 valman vid fullmäktigevalen samt under en tid även valman för ombudsmannavalen. Vidare satt hon i Nordiska rådet från 1951 fram till sin död. Hon var statsrevisor 1956 till 1959, inledningsvis som suppleant. Under sin tid i riksdagen satt hon med i socialförsäkringsutredningen i fem år i början av 1950-talet och under ungefär samma tid arbetade hon med kvacksalveriutredningen och satt även med i änkepensionskommittén. Systemaktiebolaget tillkom 1955 och i dess styrelse kom Ragnhild Sandström att sitta från 1957 till sin död 1960. Hennes intensiva verksamhet kom 1953 att belönas med en kunglig medalj, Vasaorden.

Trots sitt engagemang i en del kvinnopolitiska frågor dominerade norrlandsperspektivet i hennes politiska gärning. Särskilt ägnade hon sig skogsindustrin, skogsägandet och skoglig ekonomi samt transporter och kommunikationer, lokalt och regionalt. Angående den regionala busstrafiken i hemlandet inledde hon en artikel med orden: "Här är inte jude eller grek, man eller kvinna, här är vi alla trafikanter." Ragnhild Sandström ansåg även att inrikesflyget liksom det nordiska flyget borde byggas ut. Hon fick dock aldrig uppleva invigningen av Umeå flygplats 1962.

Vad gäller kampen för ett universitet i Umeå fanns hon med som representant för Västerbotten. Hon kom inte att vara drivande i frågan, trots sitt utbildningsintresse, troligen på grund av att initiativtagarna var socialdemokrater och kommunister. På ett välbesökt möte i Uppsala 1955, där universitetsutredaren och statssekreteraren Ragnar Edenman närvarade, kunde konstateras, att entusiasterna från länen i norr tillsammans med representanter för näringslivet och universitetet, var angelägna om ett nordligt universitet. [10.] En starkt bidragande orsak till att valet skulle falla på Umeå var den framsynthet som stadsbibliotekarien Sven-Ola Hellmér visat då han lyckats lägga grunden till ett vetenskapligt bibliotek genom att det så kallade femte exemplaret hamnade i Umeå. Ragnhild Sandström, som också närvarade på mötet, var helt och hållet positiv, ja närmast otålig, inför möjligheten att lokalisera ett universitet i Umeå.

Under året 1955 intensifierades den sedan decennier debatterade frågan om införandet av högertrafik. Det året, när ett förslag om högertrafik hade framlagts, genomfördes en folkomröstning där mer än 80 % av befolkningen visade sig vara emot högertrafik. Detta var givetvis nedslående för dem, bland andra Ragnhild Sandström, som stred för högertrafikomläggning i Sverige. Trafikomläggningen genomfördes mer än ett decennium senare, 1967.

Hemma i Umeå och Västerbotten satt Ragnhild Sandström i landstinget under nästan hela 1950-talet och som representant för Umeå landsförsamling återfanns hon i kommunfullmäktige mellan 1953 och 1959. Vidare var hon ordförande för Folkpartiets valkretsförbund 1953–1959 och satt i partiets förtroenderåd under samma tid. Trots att Ragnhild Sandström som politiker inte primärt ville profilera sig kring kvinno-relaterade frågor, blev hon ordförande i Folkpartiets kvinnoförbund 1949 och kvarstod till 1954.

Samtidigt som ett otal uppdrag fyllde hennes dagar med arbete tog hon sig tid att skriva manus till en film som den sedermera så uppskattade filmaren Rickard Tegström från Umeå planerade att göra med anledning

av utbyggnaden av Stornorrfors kraftverk. Filmen kom att heta Nära älven och finns idag på Västerbottens museum. Under samma tid var hon tilltänkt som blivande landshövding i Västerbotten. Valet kom dock att falla på en manlig partikollega från Skåne. Ragnhild Sandströms kommentar var besk. "Om dom nu skulle ha en käring till landshövding kunde dom väl lika gärna ha tagit mig." [11.] I riksdagen var det samtidigt aktuellt att utse en ny vice talman och en av de tilltänkta var Ragnhild Sandström som dock inte tilldelades uppdraget. [12.]

Det framgår med all önskvärd tydlighet att livet var fyllt av arbete för Ragnhild Sandström. Hur orkade hon med alla uppdrag och alla tågresor mellan Umeå och Stockholm? Hon hann nästan inte börja som riksdagskvinna förrän hon blev änka och ensam mor till tre små barn mellan åtta och fyra år gamla. Efter makens bortgång 1946 flyttade Ragnhild Sandström från Överboda in till Umeå 1948 där hennes syster Ingrid Källström med familj köpt en mindre fastighet på Teg, Bölevägen 36. Där flyttade hon in på övervåningen

Ett halvt sekels västerbottnisk museihistoria

AV RAGNHILD SANDSTRÖM

Vad pionjärerna endast vågade drömma om har nu blivit verklighet

Under det gänga året, krigsåret 1943, har Västerbottens läns Hembygdsförenings samlingar fått en stadigvarande bostad i det nyuppförda, ståtliga stenhus, som dominerar Gammlia-området. Många tusen människor ha sedan museet öppnades i juli vandrat genom dess salar — bara under första kvartalet gick besöks-siffran upp till sex tusen.

Museilokalerna äro nya, men museet är gammal. Det har varit inrymt i många olika slags lokaler under sin tillvaro. År 1886 funnos de västerbottniska förnsamlingarna i en liten lokal i den Ullbergska fastigheten nere i staden. Denna fastighet låg då — före branden alltså — ungefär mellan nuvarande Åkerbloms bokhandel och A.-B. Ludv. Danielssons affärsfastighet. Denna blygsamma början tog en ände med förskräckelse i och med den förhärjande branden 1888.

Efter katastrofen kunde man se stadsborna gå omkring och leta bland ruinerna efter föremål, som man kunde ta vara på. Och för det lilla museets räkning lejde man en karl, som skulle

5

65

Ragnhild Sandströms intresse för hembygden avspeglas här i hennes uttömmande artikel om Umeås tidiga museihistoria i Västerbottens läns hembygdsförbunds årsbok Västerbotten 1943, efter det att nuvarande Västerbottens museums lokaler invigts samma år. [14.]

Ragnhild Sandström. Foto ur Västerbottens-Kurirens bildarkiv.

tillsammans med sin syster Gerda Andersson, som ägnade sina sista år i livet åt att sköta Ragnhild Sandströms barn och hushåll. När Gerda Andersson dog 1951, endast 47 år gammal, fanns systemen Ingrid Källström med familj till hands för att bistå Ragnhild Sandström och hennes barn. Även olika barnflickor anställdes för att vara med barnen under alla de många veckor som Ragnhild Sandström tillbringade i Stockholm.

Riksdagsarbetet krävde inläsning av mängder av material och hon beklagade att hennes stora intresse för historia och litteratur fick stå tillbaka. Kanske kompensades detta en smula av engagemanget i Västerbottens läns hembygdsförbund, där hon inte bara var medlem utan också satt i dess styrelse från 1949 fram till sin död. [13.]

Ragnhild Sandström fick epitetet Umeås egen Delsbostinta. Hon var verkligen en god berättare, snabb i repliken, drastisk humor och för en västerbottnisk folktopartist okonventionell framtoning. Hon ordnade glada fester med musik som livade upp, rökte Chesterfield med intensivt välbehag och skålade med sina gäster. Sin lärargärning hade hon i praktiken

lämnat åt vikarier i samband med småbarnsåren, men hon innehade tjänsten fram till sin död. Journalistiken fanns med henne genom alla år i riksdagen.

Bakom hennes imponerande gestalt, stiliga håruppsättning och rättframma uppträdande fanns dock en kvinna med vacklande hälsa. Så försenades hennes inträde i riksdagen eftersom hon då hade drabbats av en mindre hjärtinfarkt och var sjukskriven. Under åren i riksdagen var hon återkommande sjukskriven för hjärt- och lungproblem. Barnen beskriver hennes flämtande andning och bristande ork när hon skulle ta sig en trappa upp till bostaden. Ingen kände sin kroppsliga svaghet bättre än hon själv och under våren 1960 hade hon åter drabbats både av lungproblem och av en hjärtinfarkt. Hon var därför tveksam till att ställa upp för ytterligare en period i riksdagen inför valet 1960. I december 1960 deltog hon i en riksdagsdebatt av stor betydelse för henne. Hon hade i början av året inlämnat en motion som nu skulle behandlas. Den gällde översyn av Statens skogsindustriers ekonomiska ställning, som hon yrkade på skulle utredas av oberoende expertis. [15.] Efter sitt anförande gick hon tillbaka till sin plats där hon föll ihop och ljöt en omedelbar död, förorsakad av en hjärtinfarkt. Hon blev 59 år gammal.

Ragnhild Sandström ligger begravd tillsammans med sin make på Backens kyrkogård i Umeå.

Noter

1. Umeå stadsarkiv, Umeå landskommuns skolstyrelse, D1 A:1.
2. FAV, FBF:s arkiv, D.I.1, medlemsbok.
3. Alma Lundin, född Nygren, var prästdotter från Mo. Hon hade varit ordförande i FBF och sekreterare i Husmodersföreningen i Kiruna innan hon kom till Umeå under år 1942. Se SvD 1943-07-23.
4. FAV, FBF:s arkiv, protokollsbok för KFÖK.
5. FAV, FBF:s arkiv, protokollsbok för KFÖK.
6. Hertha 1944, 8/9, s 170f.
7. Voilå (Sandström, Ragnhild), "Vi på landet" i Umebladet 1941-03-27.
8. Sandström, Ragnhild, "Blick på befolkningsfrågan" i Umebladet 1941-03-28.
9. Sandström, Ragnhild, "Aborterandet – en krisföreteelse?" Socialmedicinsk tidskrift, febr 1954 häfte 2, s 43ff.
10. Svenska Dagbladet 1955-10-23, VK 1955-10-24
11. "Landshövdingarnas arbetsmarknad", Norrskensflamman, 1958-11-17.
12. "Skollärlarinna har möjlighet att bli vice talman", Dagens Nyheter, 1956-11-29.
13. Västerbotten 1948.
14. Sandström, Ragnhild, "Ett halvt sekels västerbottensk museihistoria" i Västerbotten 1943, s 65ff.
<https://www.vbm.se/wp-content/uploads/2017/09/1943.pdf>
15. Motion 1960:786

GLÖM INTE ATT UPPTÄCKA
FÖRFATTARNAMN OCH KÄLLA
NÄR DU HÄNVISAR
TILL DENNA ARTIKEL

1. Västerbottens-Kuriren den 18 mars 1927

En Västerbottensbok.

Astrid Våring: *Frosten*.
Skildring från 1860-talets Västerbotten.
Norstedts förlag.

Det karga Västerbotten – hur ofta är inte den frasen begagnad? Var har den kommit ifrån? För vissa från främlingshåll, ty Västerbottens rikedomar sticka inte främlingen i ögat. Jag vet inte på vilket område frasen blivit mest brukad, på ett område har den dock under långa tider varit berättigad: på konstens. Jag säger har, för nu är det icke längre så. Åtminstone fyra av de fem sköna konsterna ha i våra dagar varsin västerbottnisk representant, som Västerbotten kan vara stolt över. Vårt lands för närvarande kanske främste kompositör inom musiken, Peterson-Berger, har i toner samlat några av det västerbottniska landskapets och folklynets vackraste och säregnaste karaktärsdrag, vilka han uppfattat så som man endast uppfattar sitt eget –. Hur känner man inte denna kompositörens intuitiva uppfattning på ett överväldigande sätt slå emot sig i Jubileumskantaten, detta levande monument över vårt landskaps utveckling!

Inom de bildade konsterna måleri och skulptur har Västerbotten två namn, två söner: Carl-Magnus Lindqvist och David Wretling.

Och inom litteraturen är Astrid Våring en Västerbottens skildrare, en landskapets hängivna dotter.

Astrid Våring har med sin bok "Frosten", på allvar gjort sin debut inom svensk litteratur.

– Jag har, medan jag skrivit detta, kommit att erinra mig några ord ur en essay, som för ett par år sedan stod intagen i De Nios årsskrift. Den var av Marika Stjernstedt och betitlad "Kvinnan på tröskeln". Författarinnan annonserar i denna essay efter "den nya kvinnan". Inte endast den ur nutiden utkristalliserade nya kvinnotypen, som måhända snart kommer att leva upp mellan ett par bokpärmar "i den tendensperiod, som Marika Stjernstedt väntar, nej, även den eller de kvinnorna som "skola göra't" inom svensk litteratur. "Som faktum kvarstår", säger Marika Stjernstedt i sin essay, "att Norden för närvarande är utan på en gång geniala och tongivande, helt tidsenliga kvinnliga diktare."

Mot bakgrunden av dessa ord är det nästan som ett

varsel att höra någon säga – helt visst med skäl – att en stor del av det bästa och vederhäftigaste inom svensk litteratur just nu skrives av kvinnor.

Bland dessa kvinnor intar Astrid Våring obestridligt en rangplats. Men det är mänskligt, att såväl Astrid Våring som Berit Spong och Elisabeth Bergstrand Poulsen hämta stoffet till sina skildringar från folk-livets djupaste och mest rotfasta lager, från det av nutiden helt oberörda.

Astrid Våring för sina läsare 60 år tillbaka i tiden, ungefär en mansålder bara, men hur främmande framträda inte mångt och mycket i dessa gamla miljöer för oss, vi må nu vara aldrig så mycket landsbygdens människor. Inte minst häri ligger denna bokens betydelse: den ger oss ett slags perspektiv, ett helt annat och mera "levande" perspektiv än historien kan ge. Det liv, som boken skildrar, är oss västerbottningar på en gång så nära och så fjärran – nutidens fel, men kanske framför allt dess förtjänster framträda med skarpare konturer när de ses mot bakgrunden av det liv, som fordom levats.

Vårt numera så välordnade museum, som representerar så många olika tidsperioder i vårt landskaps historia, är av mycket stor betydelse, en verklig kultur-tillgång för oss, men aldrig kan ett museum få samma betydelse som ett litterärt avsnitt av bara ett enda livs-skede, åtminstone inte för den stora massan av befolkningen. Ty i boken framträda människor av kött och blod, människor som i sin dagliga gärning, och de ge oss på ett helt annat sätt en uppfattning av "vad som fornt varit haver".

Men det vore orätt att framhålla "Frostens" kultur-historiska och folkloristiska betydelse på bekostnad av dess rent litterära förtjänster. Astrid Våring är framför allt diktare, och såsom sådan äger hon en framträdande psykologisk skarpblick och en nästan lyrisk uppfattning av det västerbottniska landskapets säregna, ej för alla fattbara skönhet, en uppfattning, som grundar sig på någonting som jag skulle vilja kalla verklig hem-bygdskärlek, ehuru ordet – jag vet inte varför – har en banal klang.

– – Västerbotten! Långt i norr ligger du gömt bakom dina skogars allvar. Genom dina ådror rinner älvarnas kalla, stridiga blod, du sveper dig i mångmila skogars gröna mantel, och dina myrar blicka skumt och utan botten. Stolt och mörk gömmer du dig så för främlingen, som ilar förbi. Men ensam med havet öppnar du din slutna famn och breder den vid och fri kring glittrande vikar och sund, stryker undan lockarna och ler mot din ljusa skönhet i det speglade vattnet. – –"

Människorna i Astrid Vårings bok leva sitt liv i den

kustlandsby under svagårsperioden på 1860-talet. Med en träffande symbolik har författarinnan skildrat den frostiga myren, som skiljer människorna åt och åstadkommer tvedräkten, avunden. Det är frosten och de dunkla djupen i människosinnena som ger upphovet till fiendskapen. Men den järnhårda nöden luttrar och knådar om månet hårt och frostigt sinne.

Det västerbottniska kynnets mest framträdande drag: religiositeten, vidskepelsen, missundsamheten och den därmed förenade stoltheten har författaren tolkat med varsam hand och förstående blick. Religiositeten, det är inte den djupt personliga utan den primitivaste religiositeten, den som ömsom känner skräck och fruktan, ömsom sorglös förtröstan, den hjälplösa fatalismens tro på outgrundliga andemakers spel.

Vidskepelsen, det är fädernearvet från hednatiden. Missundsamheten, det är den njugga, karga naturens fostran och prägel – man ger sig inte ostraffat i en sådan fostermoders hägn generation efter generation.

Trots att dessa karaktärsdrag äro de mest framträdande hos "Frostens" människor, ligga dock innerst inne andra karaktärsdrag, mindre framträdande kanske, men desto mera värdefulla. Det är känslorna av plikt och heder, såsom de t. ex. framträda hos Rik-Anders inom åkern, när han gör allt för att försöka rädda Lill-Mats arvedel. Och så som de framträda hos Mats i hans känsla av skuld för de sorger och olyckor fadern i sin religiösa extas tillfogat byn, hans manliga uppgörelse med barndomens och faderns gud. Det är kärnvirke i denna sega, svältfödda pojke, han blir i själva verket bokens huvudperson. Han framstår i någon slags relief mot omgivningen, ty han är kulturellt sett ett gott stycke framför de övriga, ett varsel om sundare tider.

Boken har också sin kärlekssaga. Den sagan är kort, lik den västerbottniska våren med sina brusande floder under vårsnöns stela, lugna yta, den är blyg och skär, lik den undangömda lingonblomman i skogens gläntor. Det är sagan om två människor som mötas och skiljas, som älska men icke förstå varandra, det är själens evigt obotliga ensamhet.

Det ligger en förtätad stämning över skildringen av denna kärlek. De former, under vilka västerbottnisk ungdom åtminstone fordomdags träffades, ha fått sin rätta tolkning och äro skildrade med mästarhand. Här äro några av bokens kanske starkaste sidor.

Författarinnan har en fast, nästan arkitektonisk stil, som samtidigt dock sluter sig kring ämnet som en smidigt åtsittande ram. Hon behärskar fullständigt det hon skildrar, utom vad jordbruket beträffar, där författarinnan gör ett par misstag. Dessa misstag kunna måhända stöta ögat på den jordbrukssakkunnige. Så till

exempel skildras frosten såsom kommande från dimman. Men nu vet vart barn på landsbygden, att när "tyckna" lägger sig över åkern är det ingen fara för frost. Författarinnan har också tagit fel på värdet av det gamla lispundsmåttet. Men allt detta är oväsentligt ur litterär synpunkt och det förringar icke boken som kulturdokument.

I och med "Frosten" har Astrid Våring fäst stora förhoppningar vid sig. Och Västerbotten gläder sig åt hennes framgångar, lika visst som dess befolkning kommer att omfatta Astrid Våring med tacksamhet och aktning.

Miquelon [Ragnhild Sandström]

2. *Expressen* den 29 januari 1946

[bildtext] *Fru Ragnhild Sandström, Journalist och riksdagskvinna, har framfört personliga synpunkter på problemet: "Är kvinnan sin egen fiende?"*

Vi diskuterar:

Kvinnorna och "det tysta motståndet"

Fredrika-Bremer-förbundskretsen i Stockholm firade häromdagen sitt 25-års-jubileum med att draga i häradståg mot mannen, men även kvinnorna i samhället fick utstå rätt mycken kritik och självrannsakan. Att kvinnan i alla tider överskattat mannen är ju bekant, men för det får hon inte underskatta sig själv, och felet för detta ligger inte så mycket hos männen som hos kvinnorna själva. Signe Henschen ropar på de stora uppfostrarna, och man måste nog ge henne rätt i att kvinnorna i det här landet måste ha någon som bokstavligen tar dem i håret och ruskar om ett tag, så att alla mindervärdeskomplex och osäkerhetskänslor försvinner.

"Det tysta motståndet mot kvinnornas frammarsch har hårdnat. Hon får vara med överallt utom där de viktiga avgörandena sker." Det ligger mycket i dessa ord, men säkerligen är det inte männen som är den enda anledningen till detta.

Fru Ragnhild Sandström, folkpartirepresentant i andra kammaren, har i *Dagens Nyheter* gjort ett uttalande om detta "tysta motstånd":

["]När man hör talas om det tysta motståndet undrar man egentligen vad som menas med det. Är det inte så att detta mystiska och tysta motstånd åtminstone politiskt sett är en fiktion. Det kommer inte från "våra fiender männen" i det förkättrade "manssamhället", utan det hör samman med den nyss berörda kulturhistoriskt förklarliga inväxningsprocessen i samhällsstrukturen. "Manssamhället" har ju givit kvinnan alla de politiska möjligheterna, hon har ännu inte begagnat sig av dem, och därför kan man kanske säga att de svenska kvinnorna har den representation de förtjänar. Den lilla handfull kvinnor som idag politiskt representerar den stora massan av kvinnor har ännu inte funnit det fotfäste som är nödvändigt. En stor mängd kvinnor, och däribland just den elit som syns och hörs fordrar först och främst att den lilla representationsgruppen skall tillvarata speciellt kvinnliga intressen, men samtidigt fordrar man paradoxalt nog att denna lilla grupp också ska delta "i principdebatterna" och vara med där de stora frågorna avgörs. Det finns ingen annan lösning på detta dubbelbottnade problem än att man slutar

upp med att avgränsa vissa sociala områden som "kvinnofrågor" och tar det som en naturlig sak att alla frågor av samhällelig betydelse, både stora och små, är gemensamma och angår både män och kvinnor.

Men det räcker inte att en liten grupp av socialt och intellektuellt högt stående kvinnor arbetar på att öka kvinnans rättigheter inom samhället. Alla måste hjälpa till, och alla är lika betydande inom sitt speciella område. Det finns inte någon som inte behövs, hur obetydliga de än tror sig vara. Kvinnan som arbetar ute på åkrar och ängar eller hon som står i affär eller sitter på kontor, alla är lika viktiga som den lilla elitgrupp av politiska kvinnliga representanter som finns i vårt land. Ensamma kan de inte förmå något, men därför måste också just dessa arbeta på att få med sig den stora massan av svenska kvinnor. Härföraren vinner som bekant inte slaget ensam. De djupa leden vinner det åt honom.[“]

3. Västerbottens-Kuriren den 30 november 1951

Likt och Olikt

Vi på landet

hade häromkvällen tillfälle att komma ihåg den bekanta repliken "det finns knölar, Sofi". Stan gästades av en kvinnlig föreläsare som predikade front mot kulturbarbariet, och hon gjorde det på sitt speciella sätt eftersom hon är en alldeles speciell människa, en liten färgklick i tillvaron, en sådan som man är tacksam för att hon bara finns. Vi vandrade gatan framåt, det var lite sent, det skulle smaka med en matbit och eftersom det bara finns en restaurang i staden som serverar lite sent så gick vi dit. Så långt var allt gott och vi fördjupade oss i olika kultursammanhang över ett gratinerat ägg. Dvs. ägget hörde inte till kultursammanhanget. Vi glömde likasom tid och rum och hade förfärligt trevligt. Det drog ihop sig till stängningsdags – eftersom man i våra kultursammanhang öppnar på bestämda tider och stänger på bestämda tider och har bestämmelser för allting.

DET VAR DÅ det hände. Restaurangen var full med folk men vi hade inte ägnat dem en tanke. Och så stod det plötsligt en karl vid vårt bord och frågade om han fick bjuda damerna på vin. Det här var ju inte kulturbarbari, det var bara vanligt enkelt barbari. Det lär finnas drulleförsäkringar för det mesta, men dock inte för allt. Och den här figuren var inte sån att en drulleförsäkring kunde passa in. Han hade behövt vara helförsäkrad som idiot. Såna försäkringar kan antagligen inte utföras av mänskliga makter och några andra kan väl inte tänkas bry sig om de alldeles hopplöst kulturförtappade. Det finns verkligen knölar och det finns knölar som inte kan ursäktas vare sig med att de är missanpassad eller fått för lite kärlek när de var små eller kommit på sned i oförstående pedagogers händer eller vad allt det brukar radas upp för något när det gäller att ta oförskämt folk i försvar. Dom som är barbarer kan ju inte ha blivit fördärvade av någon som helst kulturform.

I stället för att kalla på den jättelika rockvaktmästaren och be att få barbaren utburen, sa vi bara nej tack. Är man riktigt fördärvad av kulturen är man bara så flat. Vi skämdes en smula inför den främmande kulturföreläsarskan, som vi nyss försökt förklara för att vår provins inte var så kulturfattig som man i första ögonblicket kunde tro. Sen gick vi.

I övre hallen gick en karl och pratade för sig själv. Att han pratade med oss hade ingen av oss en tanke på. Han kom ned samtidigt med oss och stod faktiskt på

gatan när vi trädde ut i den friska luften. Det här var en helt annan karl och han frågade om han fick bjuda damerna på en bil hem.

NÅGOT SÅDANT som detta hade faktiskt aldrig hänt oss på den dag vi minns. Inte i någon stad eller något land där vi varit. Det kunde inte vara vi själva som var så tilldragande. Vi har hunnit till gumåldern, vi har en näsa som slumpen yxat till med förströdd generositet, vi har vita hårtestar kring öronen. Vi har med andra ord ungefär samma möjlighet att uppväcka heta känslor hos karlsläktet som exempelvis Kebnekajse. Men den lilla späda gästen med sin Jeanne d'Arc-raka hals, sin kortklippta nacke och spänstiga hållning – med henne var det naturligtvis något helt annat. Den avsnäste karlen följde oss som en hund. På avstånd, men liksom vädrande i våra spår.

Vi ska hädanefter tala med smärre bokstäver om kultur. Och vår gäst ska inom kort resa till Afrika "för att titta på vilt". Hon kommer att bli mindre antastad i Kruger National Park, för de oskäligen djuren har troligen betydligt mer av gentlemannaskap än de tvåbenta knölarerna i vår goda hemstad.

Voilà [Ragnhild Sandström]